

УДК: 377.3-057.17:33.02:008

Кузьмінська Леся,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання
ІПТО НАПН України,
м. Київ*

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ОСНОВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті проаналізовано основні суперечності та актуальні питання розвитку політичної культури керівника професійно-технічного закладу, узагальнено змістовні положення та аспекти політичної культури як чинника ефективної управлінської діяльності керівника.

Ключові слова: політична культура, керівник професійно-технічного навчального закладу.

Аннотация. В статье проанализированы основные противоречия и актуальные вопросы развития политической культуры руководителя профессионально-технического заведения, обобщены содержательные положения и аспекты политической культуры как фактора эффективной управленческой деятельности руководителя.

Ключевые слова: политическая культура, руководитель профессионально-технического учебного заведения.

Abstract. The article analyzes the contradictions and topical issue so political culture head of vocational schools, generally substantive provision sand a spect so political culture as a factor of effective management of the head.

Keywords: political culture, the head of the vocational school.

Постановка проблеми. Соціальна динаміка сучасного українського суспільства переобтяжена безліччю складних соціальних

процесів і явищ, серед яких чільне місце займають питання формування управлінських еліт у різних системах, нового «європеїзованого» типу керівника з певним стилем соціальної поведінки, цінностей, стереотипів й іншими атрибутами управлінської культури XXI століття. Не є осторонь цієї динаміки й проблема розвитку політичної культури, політичної самосвідомості керівника професійно-технічного навчального закладу.

Враховуючи особливу напруженість сучасних суспільно-політичних умов розвитку українського суспільства, є нагальна потреба використання актуальних на сьогоднішній день теоретичних напрацювань, аналізу наукової інформації, застосування надійних, перевірених практикою, методів, за допомогою яких можливо достеменніше визначити природу, зміст і феноменологію політичної культури керівника професійно-технічного навчального закладу.

Актуальність дослідження та публікації щодо проблеми. Концептуальні засади політичної культури є предметом дослідження багатьох вчених (В. Андрущенко, М. Горлач, І. Дзюбка, В. Кремень, К. Левківський, М. Цюрупа, В. Ясинська та ін.). Проте проблема політичної культури керівника професійно-технічного закладу залишилася поза увагою науковців.

Аналіз основних суперечностей та актуальних питань розвитку політичної культури керівника професійно-технічного закладу, узагальнення змістовних положень та аспектів політичної культури як чинника ефективної управлінської діяльності керівника.

Виклад основного матеріалу. Управлінський процес у системі професійно-технічної освіти протікає у площині взаємодії політики і культури. В умовах «заполітизованості» соціуму, істотних змін ідеології й змісту культури, соціально-значущих орієнтирів, ігнорування ролі

політичних цінностей в управлінській культурі керівника навчального закладу взагалі, й професійно-технічного зокрема, означає заздалегідь політичну десоціалізацію – відчуження від суспільно-політичних норм, втрату політичної позиції, труднощі в соціальній самоідентифікації та професійній самореалізації тощо.

Сьогодні в країні налічується близько 1200 закладів професійно-технічної освіти. З огляду на реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні в кожній області будуть створені спеціальні ради, до яких увійдуть представники або керівники професійно-технічних закладів, місцевої влади, місцевого бізнесу та промисловості. Представники спеціальних рад визначатимуть, які професії потрібно розвивати в регіоні, й матимуть повноваження об'єднувати, оптимізувати професійно-технічні заклади, розпоряджатися їх майном, а головне, нести відповідальність перед місцевими громадами та мешканцями області. За таких реформ роль політичної культури керівника ПТНЗ набуває особливої значущості.

Зв'язок політики й управлінської діяльності керівника навчального закладу залежить від об'єктивних тенденцій самої політики, її впливу на основні сфери життєдіяльності суспільства, що позначається на суб'єктах управління, на їх політичній свідомості, політичній культурі.

Політична культура є цілком самостійним складним явищем, що має особливу соціальну природу, специфічні закони виникнення і функціонування. Як показує історичний розвиток, політика завжди впливала і продовжує впливати на всю культуру у всіх формах і проявах. Отже, істотний акцент в управлінській діяльності керівника ПТНЗ має бути спрямований не лише на культуру взагалі (освіта, кваліфікація та ін.), а й на її ідейно-політичний аспект.

Водночас є й інші позиції стосовно взаємовпливу політики, культури й управлінської діяльності. Візьмемо до уваги той факт, що набуває певної популярності в становленні нової управлінської парадигми, – концептуальна дилема у необхідності деполітизації-політизації механізмів управління, подолання суперечностей яких відбувається за допомогою морально-ціннісних й професійно-етичних принципів.

Сучасна політична наука чітко фіксує факт суперечності: з одного боку наголошується на необхідності деполітизації механізмів управління, а з іншого – реально переважає тенденція їх політизації. Долається дана суперечність за рахунок певних моральних принципів і більш чіткого уявлення керівниками меж своїх управлінських можливостей.

На управлінській культурі керівника ПТНЗ дана суперечність відбивається наступним чином: частина керівників є активними прихильниками державної політики, чим безумовно підсилюють тенденцію політизації керівництва ПТНЗ, а інша частина – деполітизована й зосереджена на «технічних» аспектах управління. Обидва типи політичної поведінки чітко простежуються й у кар'єрній технології управління ПТНЗ, почасти вибір лінії політичної поведінки обирає сам керівник, хоча об'єктивні чинники також можуть істотно вплинути на політичну поведінку й змістовну наповненість його політичної культури.

Сучасні концепції політичної культури з'явилися в середині ХХ століття і пов'язують початок цього процесу з діяльністю американської школи. У другій половині ХХ століття вчені акцентують увагу на діалозі різних культур, особливо культур різних цивілізацій та закритих і "вільних" суспільств. Зокрема, одним з перших, в 1956 році, американський

політолог Г. Алмонд визначає політичну культуру як сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників даної політичної системи. Це суб'єктивна сфера, що утворює підставу політичних дій і надає їм значення. Зазначені індивідуальні орієнтації, на думку американських учених, включають в себе кілька елементів: пізнавальну орієнтацію – істинне або хибне знання про політичні об'єкти та ідеї; афективну орієнтацію – почуття зв'язку, ангажованості, протидії і т.д. щодо політичних об'єктів; оцінну орієнтацію – судження й думки про політичні об'єктах, які зазвичай припускають використання стосовно до політичних об'єктів.

У даному визначенні виділяються дві характерні особливості. По-перше, політична культура розуміється як сукупність орієнтацій на політичну діяльність. По-друге, політична культура постає як структура орієнтації, в яку включені: знання про політичну систему, її функції, рішення і дії; почуття щодо політичної системи і політичних діячів (емоційні орієнтації); судження, думки і уявлення про політичну систему (оціночні орієнтації).

Дана концепція політичної культури пояснює той факт, що подібні за формою політичні системи та їх інститути в різних країнах функціонують по-різному. Крім того, зазначений підхід задає загальні об'єктивні критерії для порівняльних досліджень політичної поведінки в різних країнах.

Отже, політична культура – це історично обумовлена сукупність загальноприйнятих способів політичної взаємодії та правил і норм регулюють їх, що відображає соціальний досвід, традиції та інтереси соціальних суб'єктів у вигляді системи фундаментальних політичних цінностей, установок і моделей поведінки.

Дослідники виокремлюють політичну культуру управлінця, менеджера, керівника як культуру політичної групи інтересів. Цю групу інтересів вирізняють так і соціально-політичні позиції:

по-перше, керівники здебільшого зацікавлені у політичній та соціально-економічній стабільності суспільства;

по-друге, для політичної культури управлінця-керівника більш характерним є поміркована позиція, яка заперечує надмірний активізм чи, навпаки, повну аполітичність у соціально-політичних питаннях, здебільшого це культура підданського типу, оскільки у стабільному суспільстві добробуту патріархальні та підданські позиції врівноважують активність і політичну участь інших громадян;

по-третє, для менеджера-керівника властиве ототожнення політики з державною політикою, так званий етатизм.

Політична культура керівника ПТНЗ функціонує не як ізольована складова його управлінської культури, а є невід'ємною складовою його загальної культури. Політична культура обумовлена: ціннісними уявленнями про політичні явища і втіленими на практиці сукупністю норм, правилами поведінки, стилем управлінської діяльності як учасника суспільно-політичного процесу. Політична культура розкриває рівень освоєння загальновизнаних зразків політичної діяльності і політичного мислення, досвіду і традицій. Основним механізмом відтворення та реалізації політичної культури керівника є його успішна управлінська діяльність, перетворення суспільного багатства знань, ціннісне примноження національних традицій.

Отже, сутністю політичної культури є сукупність політичних знань, індивідуальних позицій, орієнтацій, цінностей і дій керівника ПТНЗ як суб'єкта політичного життя суспільства. Політична культура, як й інші типи культур, передається від покоління до покоління і позаяк

в якості своїх структурних елементів включає в себе культуру політичної свідомості, культуру політичної поведінки, політичний досвід, стереотипи, ідеї, політичні символи, політичну соціалізацію.

Політична культура є динамічним утворенням, оскільки залежить від конкретних умов функціонування політичної сфери держави, зокрема політичного режиму здійснення влади. З одного боку, політичний режим нормально функціонує за умов відповідності його характеристик домінуючій політичній культурі, а з іншого – політична культура правлячих партій, еліт та лідерів обґрунтовує для себе та інших доцільність функціонування саме такого владного режиму у даному соціокультурному середовищі.

Характерні риси політичної культури керівника ПТНЗ полягають у тому, що вона:

- характеризує його політичну свідомість і політичну поведінку як суб'єкта політичного життя
- фіксує і закріплює стабільні сторони політичного досвіду;
- є продуктом природно-історичного розвитку суспільства і держави.

Політична культура керівника ПТНЗ виконує певні функції:

- адаптації та соціалізації – через залучення до навичок політичної поведінки;
- ідентифікації, реалізуючи потреби приналежності до спільноти, групи;
- орієнтації, пояснюючи зміст політичних явищ;
- інтеграції, спрямованої на збереження цінностей;
- комунікації, здійснюючи взаємодію суб'єктів та інститутів на основі політичних стереотипів, архетипів і символів.

Виявлення специфіки культури управлінської діяльності керівника ПТНЗ, що формується під впливом політичних чинників та їх впливом на поведінкові практики, передбачає розуміння власне відмінних рис сучасного українського суспільства: соціальну структуру, систему державної влади, ідеологію, демографічні та міграційні процеси, доволі високий рівень демократизму у політичній культурі України у порівнянні з іншими пострадянськими країнами, відчуття «колективного несвідомого нації».

Здатність керівника ПТНЗ як суб'єкта політичної культури до творення, організації, управління та іншої діяльності значною мірою зумовлена такими обставинами. 1. Суб'єктивні здібності, що визначають здатність впливати на політичний процес, а саме: знання, вміння діяти, послідовність діяльності, мотивація, емоційний стан, воля та ін. 2. Об'єктивні можливості для політичних дій (досягнутий рівень особистісної зрілості, наявність зрілого політичного середовища та ін.).

Відповідно до класичної класифікації типів політичної культури (Г. Алмонд і С. Верба) на основі аналізу різноманітних видів політичних орієнтацій керівники ПТНЗ можуть бути прибічниками трьох «чистих типів» політичної культури: патріархального, підданського й активістського.

Представники патріархальної політичної культури характеризуються слабким інтересом до політичного життя. Представники підданської політичної культури відрізняються сильною орієнтацією на політичну систему та результати її діяльності, але слабкою орієнтацією на активну участь в функціонуванні політичної системи. Представники активістської політичної культури – активно зацікавлені не тільки тим, що їм дасть політична система, політичне

життя, але також і тим, що вони можуть відіграти активну роль у політичному житті.

Водночас керівник ПТНЗ може бути й прибічником певної політичної субкультури – політичної культури окремих соціальних верств, груп, політичні уявлення, установки, ідеї, цінності і поведінка яких значно відрізняються від домінуючих у суспільстві. «Кожна політична субкультура включає в себе і те загальне, що характеризує домінуючу в суспільстві політичну культуру, і те специфічне, що відрізняє дану субкультуру. Її особливості обумовлені відмінностями суспільних груп в економічній і соціальній структурі, відмінностями за етнічною, расовою, релігійною, освітньою та іншими ознаками» [4, с. 110].

Висновки. Отже, управлінська діяльність має суб'єктивний характер й обумовлюється об'єктивними закономірностями – соціополітичними чинниками. Політична культура керівника ПТНЗ за своїми змістовними, структурними і функціональними особливостями характеризує рівень політичного мислення, самосвідомості, оціночних орієнтацій. Політична культура є невід'ємною частиною загальної і управлінської культури керівника, впливає на форми, методи і зміст управлінської діяльності, визначає стратегію розвитку професійно-технічного закладу на ринку освітніх послуг.

Література

1. Горлач М.І. Політологія: наука про політику [Текст] : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / М.І. Горлач, В.Г. Кремень. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 840с.

2. Основи сучасної політології: підручник / М.В. Цюрупа, В.С Ясинська; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. Гетьмана Конашевича-Сагайдачного. — К. : Кондор, 2009. — 354 с.

3. Політологія: Підручник І. С. Дзюбка, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко та ін.; За заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. — 2-ге вид., випр. і допов. — К.: Вища шк., 2001. — 415 с

4. Фарукшин М. Х. Політична культура суспільства / М.Х. Фарукшин // Соціально-політичні науки. - 1991. - № 4. - С. 110–113.